

1. УВОДНИ ДЕО

Глаголи су променљиве врсте речи којима се исказује нека радња или збивање. Они се могу мењати по начину, времену и лицу. У руском језику разликујемо глаголске начине у ширем смислу где спада индикатив (изъявительное наклонение), односно садашње, прошло и будуће време, као и глаголски начини у ужем смислу где спадају потенцијал и императив. (Станојчић, 1997: 97)

Императив (повелительное наклонение) представља заповедни начин глагола и заузима значајно место у граматичи, свакодневној комуникацији и књижевности, док је потенцијал могући или погодбени начин (сослагательное наклонение) и употребљава у изрицању радње чије испуњење није сигурно или се очекује. (Фејса, 2009: 199)

1.1 – Предмет рада

Слажући се са лингвистима који глагол и глаголску синтагму сматрају централним делом реченице, определили смо се за једну од тема које обрађују конфронтативно српски и руски глагол. Пошто се може приметити да се у литератури императив, потенцијал и потенцијал прошли обрађују у мањој мери у односу на друге глаголске облике, управо ови глаголски облици су заузели значајно место у овом раду, тј. њихово функционисање у реченичним конструкцијама.

У свакодневном говору користимо поједине глаголске облике, као што су презент и перфект, углавном да пренесемо временске релације као и вид. Мање користимо друге глаголске облике, нпр. потенцијал и императив, а још ређе футур да пренесемо своја осећања и ставове, односно да локализујемо одређене радње у сегмент будућности.

У току студија на Паневропском универзитету „Апеирон“ у Бањој Луци на Факултету филолошких наука посвећена је, у оквиру лингвистичких предмета, одређена пажња потенцијалу, што нас је подстакло да као циљ овог рада поставимо, са једне стране, аналитичко расветљавање значења потенцијала, а са друге стране, разматрање и функционисање императива, чиме би оба глаголска начина – могући и заповедни – на одређени начин маргинализовани у лингвистичким круговима, добили заслужену пажњу. Подаци о истраживаном корпусу дају се у делу 1.3 – Грађа. Од резултата овог рада очекује се да дају допринос досадашњем разматрању категорија модалности у руском и српском језику на основу компаративне методе проучавања ових глаголских облика.

1.2 – Циљ и задаци

Задатак овог рада је да се издвоје и илуструју значења који преносе императив, потенцијал и потенцијал прошли у српском и руском језику. С обзиром да је у лингвистичкој литератури на српском језику императив, потенцијал и потенцијал прошли мало обрађен, овај рад би требао помоћи у даљем истраживању глаголских облика који до сада нису истраживани у тој мери у словенским језицима, односно нису истраживани у мери коју они заслужују. У раду су обухваћена модална значења потенцијала и императива, те њихово функционисање у простим реченицама.

На основу овога можемо рећи да је циљ овог рада истраживање и компарација у коришћењу императива, потенцијала и потенцијала прошлог и то на одређеном истраживачком корпусу који чини дело: Гогољ Николай Василевич „*Тарас Буљба*“ на руском језику и преведено на српски језик.

1.3 – Грађа

Проучавање глаголских облика и глаголских начина вршено је на делу *Николај Василевич Гогољ „Тарас Буљба“* на руском језику. Ово дело има 144 стране. „*Тарас Буљба*“ је кратак историјски роман Николаја Гогоља из циклуса „Миргород“.

Истраживање је извршено на делу *Николај Василевич Гогољ „Тарас Буљба“* у преводу на српски језик, преводилац Глишић Ђ. Милована.

1.4 – Метод истраживања

У овом раду користићемо приступ др Ј. Рамача који су изнешени у његовој дескриптивној *граматици русинског језика*. У раду смо се такође определили за такав дескриптивни приступ. Истраживање је рађено на синхронном плану руски језик и српски језик, где је приказана конфронтативна анализа, док је квалитативна анализа урађена у мањој мери као илустрација глаголских начина у оба језика. Метод рада преузет је од Ј. Рамача који је примењивао у својој *Грамматика руского языка*.

У раду су коришћене и граматике руског, српског, хрватског, пољског и русинског језика, пошто се у појединим граматикама налазе само поједина значења глаголских облика, а било је потребно аналитички приступити делу, те сагледати глаголске начине са свих аспеката. Стога примери на русинском језику служе као илустрација за поткрепљивање чињенице да се поједина значења појављују у језику и обрађена су, док су друга ретка па је потребно консултовати више граматика не би ли се утврдило да ли их поједини аутори издвајају као посебна или у саставу постојећих значења.

1.5 – Структура рада

Рад се бави глаголским начинима у ужем смислу, те је на почетку рада у уводном делу дат предмет рада, циљеви и задаци рада, грађа на којој је извршено истраживање, те метод рада.

Теоријска разматрања у овом раду односе се првенствено на ставове појединих лингвиста о глаголским начинима који су предмет овог рада. Глаголски начини представљају само средиште рада где су обрађени потенцијал, потенцијал прошли и императив, те су дати примери за свако од значења на руском и српском језику. Затим следе графички прикази броја појављивања глаголских начина у грађи на којој је вршено истраживање.

Посебно је у раду издвојена категорија времена и вида у вези са оба глаголска начина, издвојени су извори и литература, те је дат закључак о значењима потенцијала и императива у реченичним конструкцијама.

2. ТЕОРИЈСКА РАЗМАТРАЊА

2.1 – Теоријска разматрања о потенцијалу

О потенцијалу су писали многи граматичари у својим граматикама. Тако М. Стевановић у својој граматици, у другом делу, у ком је обрађена синтакса, о потенцијалу написао: „Обликом састављеним од перфекта глагола, који се мења, и једним од облика помоћног глагола бити: бих, би, би, бисмо, бисте, би исказујемо многа модална значења, а међу њима и значење потенцијала“ [Стевановић 1974: 710]. У Стевановићевој граматици издвојено је 9 значења потенцијала: могућност, жеља, спремност, намера, претпоставка, увереност, сигурност, обавезност и допусни потенцијал. (Стевановић 1974: 711)

Преносим примере на српском језику, што указује на чињеницу да иста значења потенцијал може да има и у руском језику. О примерима из руског језика биће речи накнадно у поглављу које садржи анализу ексцерпираних примера из истраживаног корпуса. На пример: